

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

การส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานของเกษตรกร ในจังหวัดน่าน

The Extension and Development of Tangerines Production of Farmers in Nan Province

ชัยพร กองทุม (Chamaiporn Kongtoom)¹ เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalernsak Toomhirun)²

จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน (2) สภาพการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อการส่งเสริมการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน และ (4) แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดน่านที่ลงทะเบียนเกษตรกร จำนวน 658 ราย สุ่มตัวอย่างได้ 249 ราย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 46.13 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา มีเงินทุนส่วนตัวภายในครัวเรือน และทั้งหมดมีที่ทำกินของตนเอง (2) เกษตรกรทั้งหมดปลูกส้มเขียวหวาน สายพันธุ์สีทอง ส่วนใหญ่อาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการให้น้ำ มีการเก็บเกี่ยวส้มและเก็บเกี่ยว 1 ครั้ง /ปี จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง เป็นสมาชิกแปลงใหญ่ รายได้จากส้มเฉลี่ย 46,328.18 บาท/ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 11,547.20 บาท/ไร่ (3) ปัญหาของเกษตรกร ได้แก่ ศัตรูพืช การใช้สารเคมี ด้านการตลาด และราคาผลผลิต เสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้คำแนะนำโดยการเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ร่วมกับการฝึกปฏิบัติ (4) ในการส่งเสริมการผลิตส้ม เกษตรกรต้องการสื่อบุคคลที่เป็นราชการ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทคู่มือ และใช้วิธีการฝึกปฏิบัติ โดยประเด็นที่ต้องการการส่งเสริม ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา โดยเฉพาะปัญหาโรคแมลง สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และ การตลาด

คำสำคัญ การส่งเสริม การผลิตส้มเขียวหวาน จังหวัดน่าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ps_happytoo@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช artoom@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร.แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Ark_jin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) fundamental socio-economic condition of tangerines farmers in Nan Province (2) tangerines production condition in Nan Province (3) problems and suggestions of farmers to the extension of tangerines in Nan Province and (4) guidelines for the extension and develop of tangerines production in Nan Province. Research population comprised 658 registered tangerines farmers in Nan Province. By simple random sampling, 249 farmers were selected as sample group. Data was collected by interview. Statistics used included frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean and standard deviation. Research findings were as follows. (1) Most of the farmers were male and educated at primary school level. Their average age was 46.13 years. They had personal fund to spend in family. All of them had their own occupied land. (2) All of them cultivated golden tangerine depending mainly on natural water resource and harvest once a year. Tangerines were sold through middleman. They were big-plot members. Their average income from tangerines was 46,328.18 baht/rai (1rai =1,600 square meters). The average production cost was 11,547.20 baht/rai. (3) Farmers' problems included pests, application of chemical substance, marketing and product price. It was suggested that agricultural extension staff to provide advice through the onsite operation together with real practice. (4) For the extension of tangerine production, the farmers needed individual media from public sector, printed manual media and training to do practice. The proposed Issues for extension namely; care aspect, particularly insect disease problem, chemical substance to eradicate pests and marketing.

Keywords: Extension, Tangerine production, Nan Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

บทนำ

ส้มเขียวหวานเป็นผลไม้ที่ได้รับความนิยมทั้งการบริโภคและใช้ในพิธีกรรมต่างๆ จัดเป็นผลไม้มงคลชนิดหนึ่ง เข้ามาในประเทศไทยเมื่อกว่า 100 ปีที่ผ่านมาพร้อมกับชาวจีนที่อพยพเข้ามา มีการปลูกกระจายในทุกพื้นที่ของประเทศ ปัจจุบันพื้นที่ทำการเพาะปลูกส้มลดลงเป็นจำนวนมาก สถิติโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรพบว่าพื้นที่ปลูก ส้มเขียวหวาน ของประเทศ ลดลงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 ซึ่งมีจำนวน 479,000 ไร่ ลดเหลือเพียง 87,000 ไร่ในปี พ.ศ.2557 ประกอบกับในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้จัดทำข้อตกลงเขตเสรีการค้า (FTA) กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้ผลไม้จากประเทศจีนทะลักเข้าสู่ตลาดในประเทศไทย ผู้บริโภคส่วนหนึ่งหันไปบริโภคผลไม้จากจีนทำให้ตลาดส้มเขียวหวานในประเทศซบเซาลง

จังหวัดน่านได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันส้มเขียวหวานหรือในจังหวัดเรียกว่าส้มสีทอง นับเป็นเอกลักษณ์คู่จังหวัดมายาวนานดังคำขวัญจังหวัดน่าน “แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรืองรอง พระธาตุแช่แห้ง” ในปี พ.ศ.2556 กรมทรัพยากรทางปัญญา ได้ประกาศให้ส้มสีทองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ของจังหวัดน่าน ในปี พ.ศ. 2552 จังหวัดน่านมีพื้นที่ปลูกส้มเขียวหวาน มากเป็นอันดับสี่ของภาคเหนือตอนบน ข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน เกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวาน ในปี พ.ศ. 2558 มีพื้นที่ปลูก เหลือเพียงร้อยละ 34 ของพื้นที่ในปี พ.ศ.2548 ส่วนใหญ่ปลูกมากที่อำเภอทุ่งช้าง การลดลงของพื้นที่ปลูกส้มในจังหวัดน่านส่งผลกระทบทำให้ราคาส้มเขียวหวานในจังหวัดมีราคาสูงขึ้นเช่นเดียวกับราคาส้มในประเทศ จึงเป็นอีกเหตุผลที่ดึงดูดให้มีเกษตรกรบางส่วนเริ่มสนใจหันมาลงทุนปลูกส้มอีกครั้งจากข้อมูลของกรมการค้าต่างประเทศ พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานที่เลิกปลูกส้มช่วงปี พ.ศ.2548 เป็นต้นมา สาเหตุมาจากโรคกรีนนิ่งทำให้ราคาส้มถูกลง ต้องลงทุนการผลิตมากขึ้น และ ขณะเดียวกันเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานยังขาดองค์ความรู้ในการปรับปรุงวิธีการกระบวนการผลิตส้มเขียวหวานเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ ซึ่งรวมถึงเกษตรกรในจังหวัดน่านด้วย ดังนั้น การที่เกษตรกรในจังหวัดน่านเริ่มมีการปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดน่านอีกครั้งจึงควรมีการศึกษาทั้งสภาพทั่วไปและกระบวนการผลิตส้มเขียวหวาน ในจังหวัดน่านเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดให้มีความยั่งยืนและเป็นหนึ่งในทางเลือกอาชีพของเกษตรกรได้

จากความสำคัญดังกล่าวการศึกษาเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานของเกษตรกรในจังหวัดน่านนี้จะทำให้ทราบถึงสภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวาน รวมถึงการผลิตส้มเขียวหวานและปัญหาในการผลิตส้มเขียวหวานของเกษตรกรโดยผลจากการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานและแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานของเกษตรกรในจังหวัดน่านต่อไป

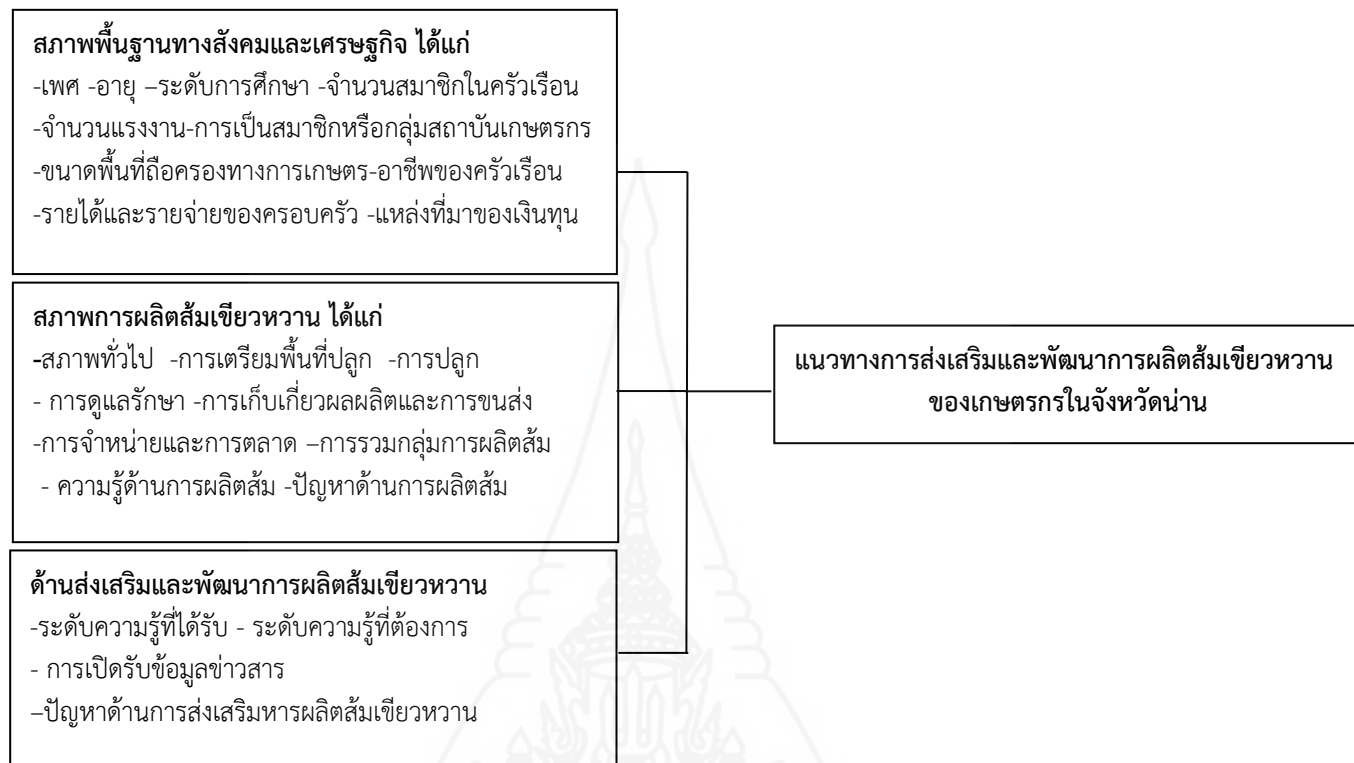
วัตถุประสงค์การวิจัย และ กรอบแนวคิดการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อการส่งเสริมการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดน่าน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกรผู้ปลูกส้มที่ผ่านการขึ้นทะเบียนเกษตรกรในจังหวัดน่าน จำนวน 658 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 249 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบความรู้ มีลักษณะคำถามแบบปลายปิด และแบบปลายเปิด 5 ตอน ได้แก่ 1) สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ 2) สภาพการผลิตส้มเขียวหวาน 3) การทดสอบความรู้ด้านการผลิตส้มเขียวหวาน 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านสภาพการผลิตส้มเขียวหวาน และ 5) การได้รับความรู้และความต้องการในการได้รับการส่งเสริมการผลิตส้มได้ค่า reliability coefficient ด้านความต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตส้มเท่ากับ 0.938 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป อธิบายลักษณะข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุดค่าสูงสุดและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

ผลการวิจัย

1. **ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลทางสังคมและเศรษฐกิจ** เกษตรกรผู้ปลูกส้มเป็นเพศชาย อายุโดยเฉลี่ย 46.13 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.20 คน จำนวนแรงงาน เฉลี่ย 2.36 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม และเป็นสมาชิกของสถาบันทางสังคมเกษตรกรทั้งหมด เป็นเจ้าของที่ดินทำกินของตนเอง มีพื้นที่ทำกินเฉลี่ย 15.97 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรประกอบอาชีพทำไร่ร่วมกับการปลูกส้ม รายได้ของครัวเรือน เฉลี่ย 94,867.47 บาท/ปี มีรายได้ในภาคการเกษตรนอกจากการผลิตส้มต่อครัวเรือน โดยเฉลี่ย 42,440.65 บาท/ปี และมีรายได้อื่นนอกจากการทำการเกษตรต่อครัวเรือนเฉลี่ย 41,225.0 บาท/ปี รวมรายได้ต่อครัวเรือน เฉลี่ย 178,533.12 บาท/ปี ด้านรายจ่ายภาคการเกษตรนอกจากการผลิตส้มมีรายจ่ายเฉลี่ย 58,039.33 บาท/ปี ด้านแหล่งเงินทุน เกษตรกรมีแหล่งเงินทุนมาจากทุนส่วนตัวภายในครัวเรือน

2. สภาพการผลิตส้มเขียวหวาน

- 1) ด้านสภาพทั่วไปเกษตรกรผู้ปลูกส้มทั้งหมดอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่การปลูกส้มเฉลี่ย 5.67 ไร่ ระยะปลูกส้ม คือระยะ 4 คูณ 6 เมตร จำนวนต้นส้มเฉลี่ย 400.08 ต้น อายุต้นส้มเฉลี่ย 5.28 ปี
- 2) ด้านการเตรียมพื้นที่ เกษตรกรผู้ปลูกส้ม มีค่าใช้จ่ายในการเตรียมพื้นที่เฉลี่ย 2,417.4 บาท/ไร่ โดยทั้งหมดปลูกส้มเขียวหวานสายพันธุ์ส้มสีทอง มีการผลิตต้นพันธุ์เอง และมีลักษณะเป็นแบบกิ่งตอน
- 3) ด้านการปลูก เกษตรกรผู้ปลูกส้มทั้งหมดใช้แรงงานปลูก ไม่มีค่าใช้จ่ายด้านการปลูก
- 4) ด้านการดูแลรักษา เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เฉลี่ย 2.66 ครั้ง/ปี ค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ยอินทรีย์เฉลี่ย 1,339.5 บาท/ไร่ ด้านการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ยใช้ 2.53 ครั้ง/ปี ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 4,212.4 บาท/ไร่ ด้านการฉีดพ่นสารเคมีเกษตรกร มีการฉีดพ่นสารเคมี เฉลี่ย 7.14 ครั้ง/ปี มีค่าใช้จ่ายด้านการฉีดพ่นสารเคมีเฉลี่ย 2,616.8 บาท/ไร่ การให้น้ำเกษตรกรทั้งหมดอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ใช้ควบคุมกับวิธีใช้สายยางลากรดน้ำ ด้านการตัดแต่งกิ่ง เกษตรกรทั้งหมดมีการตัดแต่งกิ่งเฉลี่ย 1.37 ครั้ง/ปี และไม่มีค่าใช้จ่าย ด้านการกำจัดวัชพืชเกษตรกรทั้งหมดมีการกำจัดวัชพืช เฉลี่ย 5 ครั้ง/ปี มีค่าใช้จ่ายด้านการกำจัดวัชพืชเฉลี่ย 961.1 บาท/ไร่ การค้ำกิ่ง เกษตรกรทั้งหมดมีการค้ำกิ่ง เฉลี่ย 1.28 ครั้ง/ปี และส่วนใหญ่ไม่มีค่าใช้จ่ายในการค้ำกิ่ง ดังนั้นรวมค่าใช้จ่ายในด้านการดูแลรักษาเฉลี่ย อยู่ที่ 9,101.7 บาท/ไร่
- 5) ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรมีการเก็บเกี่ยวส้มจำนวนการเก็บเกี่ยว 1 ครั้ง /ปี ด้านการขนส่งโดยรถปิ๊กอัพไม่มีค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง เนื่องจากการเป็นกรจำหน่ายผลผลิตแบบเหมาสวนแก่พ่อค้าคนกลาง
- 6) ด้านการจำหน่ายและการตลาด เกษตรกร มีปริมาณผลผลิตส้มเฉลี่ยที่ 1,839.88 กิโลกรัม /ไร่ สามารถจำหน่ายได้ในราคาเฉลี่ย 25.18 บาท/บาท จำหน่ายผลผลิต ผ่านพ่อค้าคนกลาง ดังนั้น ในด้านการจำหน่ายส้มเขียวหวานเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตส้มเขียวหวาน คิดเป็นเงิน 46,328.18 บาท/ไร่

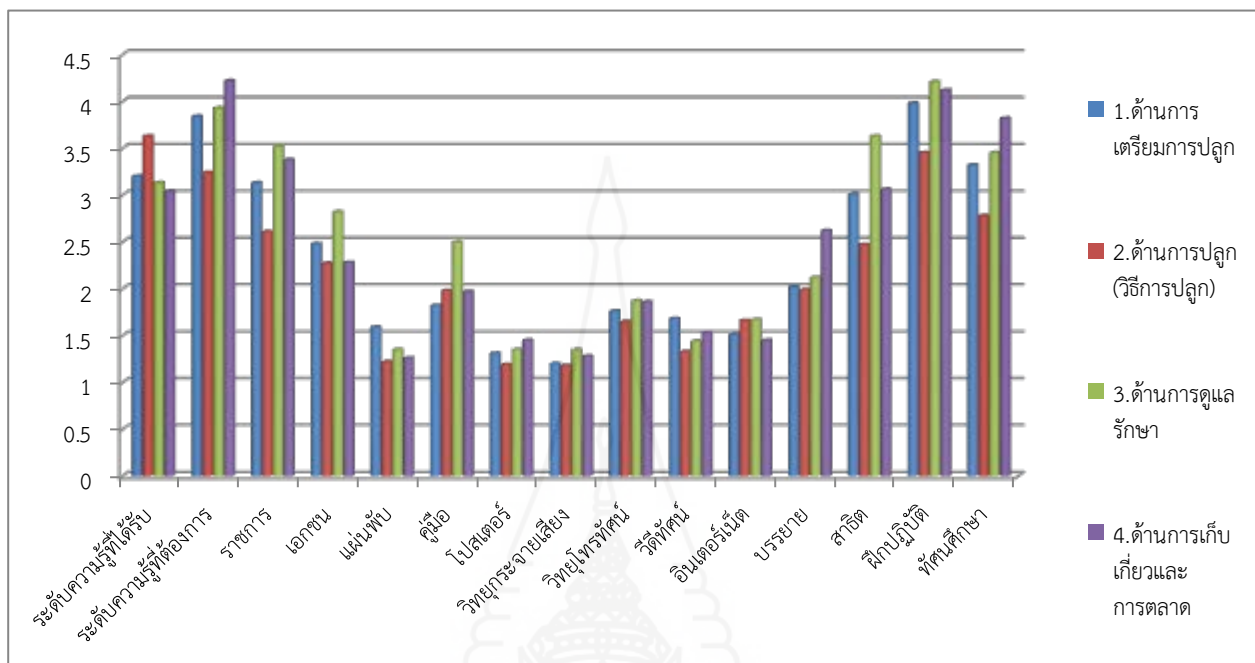
3. **ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตส้มเขียวหวาน** เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการผลิตส้มระดับมาก หัวข้อย่อยที่เกษตรกรสามารถตอบถูกได้สูงสุดคือ หัวข้อสารชีวภัณฑ์ควรมีการแยกใช้อุปกรณ์ฉีดพ่นต่างหาก ส่วนหัวข้อย่อยที่เกษตรกรตอบถูกโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คำถามข้อ สารเคมีเช่น เมทโธมิล คลอไพริฟอส คือสารเคมีกำจัดแมลง

4. **ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อการผลิตส้มเขียวหวาน** โดยภาพรวมเกษตรกรผู้ปลูกส้มมีปัญหาภาคด้านการเตรียมการปลูก การดูแลรักษาและการตลาด ข้อเสนอแนะเกษตรกรต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการผลิตต้นพันธุ์ส้มที่แข็งแรง การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูส้ม รวมถึงต้องการได้รับความรู้ด้านการใช้สารเคมีและต้องการตลาดรองรับที่แน่นอน

5. **แนวทางการความต้องการได้รับการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวาน** การศึกษาแนวทางการต้องการส่งเสริมการผลิตส้มของเกษตรกร เกี่ยวกับการได้รับความรู้ ความต้องการด้านเนื้อหา ความต้องการช่องทาง และวิธีการในการส่งเสริม สรุปได้ดัง ภาพที่ 1 ความต้องการได้รับความรู้และการส่งเสริมการผลิตส้มเขียวหวาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

ภาพที่ 2 ความต้องการได้รับความรู้และการส่งเสริมการผลิตส้มเขียวหวาน

จากภาพที่ 2 ความต้องการได้รับความรู้และการส่งเสริมการผลิตส้มเขียวหวานสามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) ระดับการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตส้ม เกษตรกรมีระดับการได้รับความรู้ปานกลาง เรียงลำดับมากไปน้อย ได้แก่ ประเด็น ด้านการเตรียมการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและ การตลาด
- 2) ด้านระดับความรู้ที่ต้องการเกี่ยวกับการผลิตส้ม โดยรวมเกษตรกรมีความต้องการได้รับความรู้ระดับมาก เรียงลำดับมากไปน้อยดังนี้ ด้านการเก็บเกี่ยวและการตลาด รองลงมาคือ ด้านการดูแลรักษา การเตรียมการปลูก และการปลูก
- 3) ด้านช่องทางในการให้ความรู้และการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตส้ม โดยภาพรวมมีความต้องการช่องทาง เรียงลำดับมากไปน้อยดังนี้ สื่อบุคคลจากหน่วยงานราชการ รองลงมาคือ สื่อบุคคลจากหน่วยงานเอกชน สื่อคู่มือ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อวีดิทัศน์ สื่อแผ่นพับ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อโปสเตอร์ และ สื่อวิทยุกระจายเสียง ด้านการเตรียมการปลูกเกษตรกรมีความต้องการได้รับความรู้มากที่สุดคือ ด้านต้นพันธุ์ ส่วนด้านการดูแลรักษาเกษตรกรมีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านโรคแมลง สัม ในด้านการเก็บเกี่ยวและการตลาด เกษตรกรมีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการเพิ่มคุณภาพผลผลิต
- 4) ด้านความต้องการวิธีการให้ความรู้และส่งเสริมการผลิตส้ม โดยภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการวิธีการ วิธีฝึกปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ วิธีทัศนศึกษา วิธีสาธิตและวิธีบรรยาย ตามลำดับ ในด้านการเตรียมการปลูก เกษตรกรมีความต้องการได้รับความรู้มากที่สุดคือ ด้านต้นพันธุ์ ส่วนด้านการดูแลรักษา เกษตรกรมีความต้องการได้รับความรู้มากที่สุดคือ ด้านโรคแมลง สัม ด้านการเก็บเกี่ยวและการตลาด เกษตรกรมีความต้องการได้รับความรู้มากที่สุดคือ ด้านการตลาด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

ด้านสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ด้านสังคม เกษตรกรผู้ปลูกส้ม เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 46.13 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สอดคล้องกับ คณิศร สมณะ (2550:64) ซึ่งศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน จากการปลูกส้มสายน้ำผึ้งของเกษตรกรอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41-57 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรผู้ปลูกส้มมีรายได้ของครัวเรือน เฉลี่ย 94,867.47 บาท/ปี ซึ่งเป็นรายได้จากทั้งนอกภาคการเกษตรและในภาคการเกษตรของคนในครัวเรือนเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและการลงทุนทำการเกษตร สอดคล้องกับ แดนดอย พิกุลทอง (2553:75) ซึ่งศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีรายได้ต่อปีรวมในครัวเรือนมากกว่า 50,000 บาท/ปี

ด้านสภาพการผลิตส้ม เกษตรกรผู้ปลูกส้มมีการปลูกส้มโดยใช้ระยะปลูกส้ม คือ 4 คูณ 6 เมตร ซึ่งเป็นระยะปลูกส้มที่สามารถเข้าไปจัดการในแปลงได้สะดวก ทรงพุ่มมีความเหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของส้มเขียวหวาน โดยกรมวิชาการเกษตร ที่ระบุว่าระยะปลูก ส้มเขียวหวานที่เหมาะสมคือ ระหว่างต้น 4 เมตร ระหว่างแถว 6 เมตร เช่นเดียวกับ ฐานิตา อุณแก้ว (2552: 53) ซึ่งศึกษาการปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสวนส้มในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีระยะปลูกส้ม ขนาด 4 คูณ 5 เมตร

เกษตรกรปลูกส้มเขียวหวาน สายพันธุ์ส้มสีทองทั้งหมด เป็นแบบกิ่งตอน ซึ่งเป็นการขยายพันธุ์ส้มที่ง่ายและประหยัดค่าใช้จ่าย ได้ตรงตามลักษณะสายพันธุ์ มีความสอดคล้องกับ ฐานิตา อุณแก้ว(2552: 53) ซึ่งศึกษา การปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสวนส้มในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ต้นพันธุ์ส้มเกือบทั้งหมดเป็นกิ่งตอน

การดูแลรักษา เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เฉลี่ย 2.66 ครั้ง/ปี ซึ่งเป็นปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักในท้องถิ่น โดยในช่วงฤดูแล้ง สอดคล้องกับคำแนะนำการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของส้มเขียวหวานหรือ GAP ที่แนะนำให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ 1 ครั้ง/ปีช่วงปลายฝน

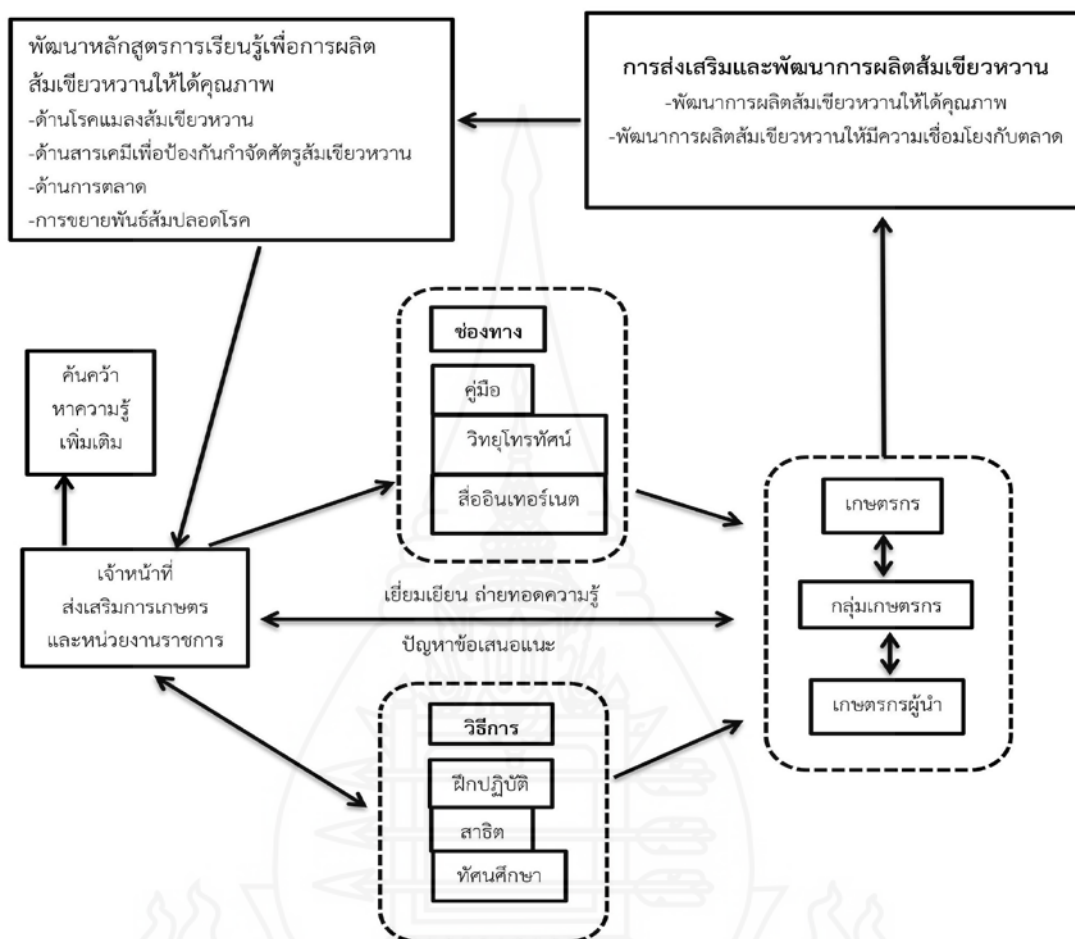
เกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งเฉลี่ย 1.37 ครั้ง/ปี การกำจัดวัชพืชเกษตรกรทั้งหมดมีการกำจัดวัชพืช เฉลี่ย 5 ครั้ง/ปี การตัดแต่งกิ่งและการกำจัดวัชพืชเป็นการใช้แรงงานในครัวเรือน สอดคล้องกับ ฐานิตา อุณแก้ว (2552: 53) ซึ่งศึกษาการปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสวนส้มในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีการแต่งกิ่งและกำจัดวัชพืชทุก 3 เดือน

การเก็บเกี่ยวและการตลาด เกษตรกรมีการจำหน่ายผลผลิตส้มเขียวหวานผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นพ่อค้าในท้องถิ่นเป็นผู้รวบรวม และเป็นการจำหน่ายส้มเขียวหวานแบบเหมายกสวน เกษตรกรไม่ยุ่งยากในการหาแรงงานในการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง สอดคล้องกับกรกันยา ช่วยพิทักษ์ (2546: 123) ซึ่งศึกษา เกี่ยวกับการศึกษาธุรกิจของคนกลาง ส้มเขียวหวานที่ตลาดกลางส้มเขียวหวานในบริเวณตลาดไทจังหวัดปทุมธานี พบว่าตลาดกลางส้มเขียวหวานที่อยู่ในบริเวณตลาดไทซึ่งแบ่งเป็น 3 แบบ คือ ตลาดระดับผู้รวบรวม ตลาดระดับผู้รวบรวมค้าส่ง และตลาดระดับผู้ค้าส่ง ตลาดที่มีการผูกขาดสูงคือ ตลาดระดับผู้รวบรวม

ด้านปัญหาและข้อเสนอแนะ เกษตรกรมีปัญหาโดยรวม ระดับมาก ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือในเรื่องการผลิตส้มแบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การเก็บเกี่ยว ราคาผลผลิต เส้นทางขนส่ง ไปจนถึงบรรจุภัณฑ์ เกษตรกรมีข้อเสนอแนะ คือ ต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการผลิตต้นพันธุ์ส้มที่แข็งแรงเพื่อการป้องกันโรคของส้มที่จะเกิดขึ้นได้ในภายหลัง ต้องการได้รับความรู้ในเรื่องการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูส้ม ความรู้เกี่ยวกับสารเคมีเพื่อการรักษาโรคของส้ม ต้องการคำปรึกษาจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในเรื่องโรคส้มทั้งในรูปแบบหนังสือ หรือจากคำแนะนำโดยการลงพื้นที่จริง สอดคล้องกับ คณิศร สมณะ (2550: 67) ซึ่งศึกษา ต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกส้มสายน้ำผึ้งของเกษตรกรอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

ซึ่งสรุปว่า ปัญหาด้านการผลิตมีหลายด้าน ตั้งแต่ด้านปุ๋ย ฮอร์โมน สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจ รวมถึงปัญหาด้านต้นพันธุ์ที่ได้มาตรฐานทำให้ผลผลิตไม่แน่นอน

การได้รับความรู้และความต้องการในการได้รับการส่งเสริมการผลิตส้ม พบว่า เกษตรกรต้องการได้รับความรู้และการส่งเสริมการผลิตส้มในระดับมาก คือ ด้านการเก็บเกี่ยว การตลาด ด้านการดูแลรักษา ด้านโรคและแมลงศัตรูส้ม สอดคล้องกับ แदनดอย พิกุลทอง (2553: 77-78) ซึ่งศึกษา ความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยส่งเสริม การเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา พบว่า เกษตรกรต้องการฝึกอบรมด้านแมลงศัตรูพืช และโรคพืช ร้อยละ 34.3

จากผลการศึกษาและประเด็นอภิปรายข้างต้น สามารถสรุปแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มดังนี้

ภาพที่ 3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากภาพที่ 2 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนการผลิตส้มเขียวหวานเพื่อการพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานให้ได้คุณภาพ และพัฒนาการผลิตส้มเขียวหวานให้มีความเชื่อมโยงกับตลาด มีดังนี้

1. ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมและพัฒนการผลิตส้มของเกษตรกรในจังหวัดน่าน มีความต้องการต้นพันธุ์ส้มที่ปลอดโรค และต้องการคำแนะนำด้านโรคแมลงและสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูส้ม ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงควรปฏิบัติดังนี้

1.1 การศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติม ควรศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะ ด้านการผลิตส้มปลอดโรคให้มากขึ้น รวมถึงการขยายพันธุ์ส้มเพื่อต้นพันธุ์ส้มที่แข็งแรงปลอดจากโรค และสามารถให้ความรู้และคำแนะนำแก่เกษตรกร ตั้งแต่กระบวนการเตรียมพื้นที่ไปจนถึงการตลาด เน้นหนักในเรื่องการดูแลรักษาส้ม ตามข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่จริงเพื่อให้คำปรึกษาจากสภาพจริง

1.2 ร่วมกับหน่วยงานราชการในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อการผลิตส้มเขียวหวานให้ได้คุณภาพ ในด้านโรคแมลงส้มเขียวหวาน ด้านสารเคมีเพื่อป้องกันกำจัดศัตรูส้มเขียวหวาน ด้านการตลาด และการขยายพันธุ์ส้มปลอดโรค

1.3 ช่องทางการส่งเสริมและพัฒนากษตรกร สื่อบุคคลซึ่งเป็นช่องทางที่เกษตรกรต้องการมากที่สุดเห็นจากการวิจัยที่พบว่าสื่อบุคคลจากหน่วยงานราชการเกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด จึงต้องยังคงใช้ควบคู่ไปสื่อสิ่งพิมพ์คู่มือ ซึ่งคู่มือที่เกษตรกรต้องการมากที่สุดคือด้านการดูแลรักษาส้ม ดังนั้นการจัดทำคู่มือที่เข้าใจง่ายรวมถึงมีรูปภาพที่สามารถอธิบายเรื่องโรคแมลง ซึ่งเป็นประเด็นที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด มีขนาดพอเหมาะ เกษตรกรสามารถพกพาเข้าป่ายังแปลงของตนเองได้ง่ายในคู่มือควรมีคำแนะนำไปถึงการจัดการเรื่องสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชด้วยดังนั้นในการส่งเสริมการผลิตส้มเจ้าหน้าที่จึงควรจัดทำคู่มือเรื่องส้ม เพื่อสามารถใช้ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรได้ด้วย ด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่เกษตรกรต้องการมากที่สุดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถให้คำแนะนำรายการที่เกี่ยวกับการผลิตส้มรายการด้านการปฏิบัติทางการเกษตรที่เหมาะสมกับเกษตรกร หรือนำรายการถ่ายทอดผ่านการอบรมในรูปแบบวีดิทัศน์รวมถึงการนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาปรับใช้ให้เหมาะสม เช่นการส่งข้อมูลความรู้การผลิตส้มเขียวหวานผ่านทาง แอปพลิเคชัน ไลน์ หรือเฟซบุ๊กในเกษตรกรที่มีความสนใจและสามารถเข้าถึงได้

1.4 วิธีการส่งเสริมและพัฒนากษตรกรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุดคือการฝึกปฏิบัติ ในด้านการดูแลรักษาส้ม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สามารถจัดรูปแบบการส่งเสริมและพัฒนากษตรกร โดยใช้การฝึกปฏิบัติจากแปลงที่ปลูกส้มจริงในพื้นที่หรือ การศึกษาดูงานในแปลงผลิตส้มที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตโดยเกษตรกรผู้นำหรือเกษตรกรต้นแบบด้านการผลิตส้มเขียวหวานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนให้เกษตรกร สามารถลงมือปฏิบัติควบคู่ไปกับการให้คำแนะนำโดยวิทยากรที่มีประสบการณ์หรือหน่วยงานที่ทำการวิจัยด้านการผลิตส้ม

2. ด้านเกษตรกร จากแบบทดสอบความรู้พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในด้านการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและเรื่องโรคแมลงส้ม รวมถึงข้อเสนอแนะที่เกษตรกรต้องการได้รับคำแนะนำในด้านดังกล่าวจากหน่วยงานราชการด้วย รวมถึงพบว่าเกษตรกรมีความเข้าใจผิดหลายประการทำให้การผลิตส้มยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อการส่งเสริมและพัฒนากษตรกรในจังหวัดน่าน จึงมีข้อเสนอแนะแก่เกษตรกรดังนี้

2.1 เพิ่มการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆเช่น สื่อต่างๆ โดยเกษตรกรควรมีการศึกษาจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จถือเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติจากพื้นที่จริงอย่างหนึ่งและหันมาศึกษาหาข้อมูลการผลิตส้มเพิ่ม จากหน่วยงานที่เชื่อ ถือได้ โดยสามารถทำได้ด้วยการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่อยู่ในพื้นที่ การเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสบการณ์จากหน่วยงานต่างๆการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จเป็นอีกวิธีที่สามารถทำได้อาจเป็นเกษตรกรในพื้นที่เดียวกันหรือต่างถิ่นทั้งนี้หากมีความมั่นใจในแนวทางปฏิบัติ ควรมีการวิเคราะห์และศึกษาข้อมูลอย่างถี่ถ้วน หรือหาข้อมูลจากหน่วยงานราชการและเอกสารวิชาการรับรองก่อน จึงเป็นอีกช่องทางเพื่อนำไปใช้พัฒนาการผลิตส้มของตนเองได้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7

The 7th STOU National Research Conference

2.2 การรวมกลุ่มเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตส้ม การรวมกลุ่มนอกจากเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันแล้วยังสามารถนำไปสู่การลดต้นทุนการผลิตส้มเขียวหวานได้ด้วย การรวมกลุ่มสามารถทำได้ตั้งแต่ กลุ่มเกษตรกรเพื่อนบ้าน จนถึง การรวมกลุ่มระดับวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแปลงใหญ่ ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลสนับสนุนให้รวมกลุ่มแปลงใหญ่ส้มด้วย ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากในปัจจุบันเริ่มมีการรวมกลุ่มแปลงใหญ่มากขึ้น การศึกษาครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกส้มรายย่อยและเกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกส้มในรูปแบบแปลงใหญ่
2. ปัญหาเรื่องโรคกรีนนิงส้มเป็นปัญหาที่เป็นสาเหตุหนึ่งของการเลิกปลูกส้มของเกษตรกรทั้งในระดับประเทศและในจังหวัดน่านด้วย แต่จากการศึกษางานวิจัยพบว่า ในงานศึกษาวิจัยในด้านนี้ในจังหวัดน่าน มีน้อยมาก ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาร่วมกับลักษณะต้นพันธุ์หรือวิธีการขยายพันธุ์เพื่อป้องกันโรคกรีนนิง เพื่อให้เป็นแนวทางในการป้องกันกำจัดโรคที่เกิดกับส้มในจังหวัดน่านต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรกันยา ช่วยพิทักษ์.(2546).การศึกษาธุรกิจของคนกลางส้มเขียวหวานที่ตลาดกลางส้มเขียวหวานในบริเวณตลาดไท จังหวัดปทุมธานี (ปริญญามหาบัณฑิต เศรษฐศาสตร์เกษตร ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร
- กรรณิกา ศรีลย์. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของผู้ปลูกส้มเขียวหวานในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา (2560). ส้มสีทองจังหวัดน่าน. สืบค้นจาก <https://www.ipthailand.go.th/th/>
- กรมวิชาการเกษตร.(2558). GAP ส้มเขียวหวาน. (สืบค้นจาก <http://www.doe.go.th>)
- คณิศร สมณะ.(2550). ต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกส้มสายน้ำผึ้งของเกษตรกรอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ (ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2556). การจัดการสวนส้มสายน้ำผึ้งของเกษตรกรในลุ่มน้ำฝางจังหวัดเชียงใหม่ . สืบค้นจาก <https://ag2.kku.ac.th>
- ฐานิดา ถุงแก้ว .(2552). การปรับปรุงการจัดการในห่วงโซ่อุปทานของสวนส้มในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่(ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
- แดนดอย พิภูทอง.(2553). ความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาภาค3หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา.(ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
- รัชดาวรรณ ชีวังกูร.(2553). ผลของการเกิดโรคกรีนนิงในส้มพันธุ์ต่างๆและชนิดของต้นตอส้มที่เหมาะสมกับการปลูกส้มโชกุนในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.(ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่
- ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุน จังหวัดเชียงใหม่ (2553). บทวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของส้มเขียวหวาน. สืบค้นจาก <http://tisc.feu.ac.th/>
- สัจจา ประสงค์ทรัพย์ (2557).ฐานข้อมูลพันธุ์กรรมพืชส้มเขียวหวาน. สืบค้นจาก <http://hort.ezathai.org/?p=2763>
- สุรพล จารุพงศ์.(2556).การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา.ใน ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 5 , น 1-53).นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน.(2559).ข้อมูลพืชเศรษฐกิจจังหวัดน่าน. สืบค้นจาก <http://www.nan.doe.go.th/production/productiondoe.htm>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558).สถิติการเกษตรของประเทศไทยปี2558 (ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร :สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน.(2558).สารานุกรมจังหวัดน่าน.(ครั้งที่ 1).กรุงเทพมหานคร:บริษัท

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 7
The 7th STOU National Research Conference

อัมรินทร์พัลลิซิง จักัด มหาชน.

พิทยา สหภูมิศิริและคณะ (2557).รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกรผู้ปลูกส้ม
สายน้ำผึ้งเชียงใหม่ที่ไม่สามารถปรับตัวจากผลกระทบของการเปิดเสรีทางการค้า ภายใต้กรอบโครงการช่วยเหลือ
เพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและภาคบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า.สืบค้นจาก
www.thaifta.com/trade/study/tangerine.pdf

สินินุช ครุฑเมือง แสนเสริม (2558).การสื่อสารการเกษตรเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ในประมวลสาระชุดวิชาการ
สื่อสารการเกษตรเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร (หน่วยที่ 8 ,น1-66) .นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อภิชาติ พงษ์ศรีกุลชัย (2553).ระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นจาก
[https://www.moac.go.th/article_attach/4_27Feb58\).pdf](https://www.moac.go.th/article_attach/4_27Feb58).pdf)

